

wek ons verleden

ERFGOED
HASPENGOUW

Erfgoedkrant Haspengouw

APRIL 2013 | JAARGANG 2, NR 1

erfgoedhaspengouw.be

Lees in deze Erfgoedkrant verhalen van boeiende mensen die zorg dragen voor ons cultureel erfgoed en zo het verleden van Haspengouw opwekken.

BILZEN

Op schattenjacht met
Aloys en David

3

BORGLOON

Loon, door de lens
bekeken

4

GINGELOM

Jong geleerd is oud
gedaan

9

HEERS

Hoe groot is Heemkunde
Groot-Heers?

9

HOESELT

Zoals het klokje bij
Johan Bex tikt,
tikt het nergens

2

NIEUWERKERKEN

Kant en broderie
met koffie

10

RIEMST

Hoe klokvast is
de blauwe geschelpte
van Jules Hardy?

2

SINT-TRUIDEN

Een wereldwonder
op het begijnhof

10

TONGEREN

Thuismatch in Rutten:
de pelgrims tegen
de Haccouren

12

VOEREN

Theo Broers over
de bloemetjes en
de bijtjes ...

11

ERFGOED
HASPENGOUW

Erfgoedcel in actie

1 | 8

Zondag 20 oktober 2013
**Erfgoedjaarmarkt
Haspengouw**

G.C. Ter Kommen in Hoeselt
infostands, workshops,
optredens van
erfgoedverenigingen

Iedereen is welkom!

Zondag 21 april 2013

ERFGOEDDAG 2013 in Haspengouw

5 | 6 | 7

Like onze pagina
op Facebook vóór 1 mei en
maak kans op 1 van de 20
leuke koffiemokken van
Erfgoed Haspengouw!

Binnen bij boeren, bakkers en brouwers ...

In Haspengouw wordt al eeuwen
voedsel geproduceerd, niet alleen
fruit en stroop ...

De geschiedenis ervan is al her en
der onderzocht, maar nog veel te
weinig en vele sporen van deze land-
bouwgeschiedenis dreigen verloren
te gaan. Erfgoed Haspengouw
onderneemt hiervoor nu actie.
Jij kan ons daarbij helpen!

We zijn op zoek naar landbouwwerktuigen, brou-
wers- en bakkersgerief, naar huishoudelijke kook-

en baktoestellen uit grootmoeders tijd. Ook verha-
len van stroop- en alcoholstokers, van molenaars
en melkboeren interesseren ons. We verzamelen
foto's, reclameborden en -affiches, voorlichtings-
boeken, foto's en films van oogstfeesten en jaar-
markten. Boeiend zijn ook die bijna vergeten
landbouwrutuelen en volksgebruiken zoals 'de eer-
ste oogstvruchten naar mijnheer pastoor brengen'.
De klemtoon ligt op de periode vanaf 1750.

We verzamelen niet zomaar en we beginnen niet
van niets.

In een eerste fase maken we een inventaris van
bestaand landbouwonderzoek, van verzamelingen
en beschikbare archieven. We gaan op bezoek bij

verzamelaars en musea in de streek. Zodoende
stellen we een gegevensbank samen die door
onderzoekers - zowel amateurs als studenten en
professionelen - op vraag kan geraadpleegd worden.
Op basis van deze databank en van persoonlijke
contacten wil Erfgoed Haspengouw vervolgens een
actieplan opstellen waarin we vooral aandacht
schenken aan het behoud en het duurzaam
bewaren van de belangrijkste verzamelingen.
In dit actieplan zal grote aandacht gaan naar het
ondersteunen van de vele vrijwilligers en belang-
stellenden. We voorzien vormingssessies over
inventariseren, bewaren, digitaliseren en
presenteren van ons agrarisch erfgoed.

Erfgoed Haspengouw

Voor dit project werken we samen met het
Centrum Agrarische Geschiedenis van de KU
Leuven. Wil je meewerken, weet je onbekende
verzamelingen liggen, ken je boeren, bakkers of
brouwers die nog veel bewaren of weten van
vroeger? Neem dan contact op met
projectmedewerker Jonas Slegers.

Jonas Slegers 0472-92 36 80
jonas.slegers@erfgoedhaspengouw.be

Cultureel erfgoed? Dat zijn dagelijkse voorwerpen, uitzonderlijke kunstobjecten, archief en documenten, tradities, liedjes, dialect, ambachtelijke vaardigheden ... en alles wat we samen belangrijk vinden om te bewaren voor volgende generaties. **Erfgoed Haspengouw** wil door een dynamische werking dit erfgoed en de vele erfgoedactoren in kaart brengen, kennis en expertise delen, (leren) zorgen voor ons erfgoed en het op een publieksvriendelijke manier ontsluiten. info@erfgoedhaspengouw.be | www.erfgoedhaspengouw.be

Ten huize van Johan Bex uurwerkmaker in Schalkhoven

ERFGOEDDAG

Op bezoek in het ‘klokkenhuis’ van Johan Bex val je van de ene verbazing in de andere: antieke staande klokken, hangklokken met beschildering achter glas op de wijzerplaten, duivenklokken in hout, bakeliet en metaal, een premoderne prikklok en een uurwerk van een onderzeeër.

Johan, hoe ben je uurwerkmaker geworden?

Mijn moeder was ook uurwerkmaakster. Zij was geïnspireerd door een oom die uurwerkmaker was. Zoals zij heb ik het vak geleerd in de Ecole Sainte-Marie te Jambes, ten zuiden van Namen. Het was een veelzijdige en gedisciplineerde opleiding. Nadien vervolgde ik mijn opleiding in het atelier Huybrechts te Heverlee.

Je hebt een indrukwekkende verzameling klokken.
Mijn voorkeur gaat uit naar de Vlaamse uurwerken.

Wist je dat Vlaanderen in de 16de en 17de eeuw het mekka van de uurwerkmakers was?

Vlamingen trokken door Europa om torenuurwerken te bouwen. De Leuvense en Antwerpse bouwers van instrumenten om de tijd te meten waren de beste ter wereld. Nadien werd de concurrentie vanuit het Zwarte Woud de Vlaamse export fataal. Ginds waren de arbeid en de grondstoffen goedkoper en werd er efficiënter gewerkt.

Wat maakt jouw ambacht zo boeiend?

Uurwerken maken en herstellen is een veelzijdig vak dat eigenlijk uit meerdere stielen bestaat. Je moet op 1/10 mm nauwkeurig kunnen draaien en frezen, je moet inzicht hebben in mechanica en mankementen stap voor stap onderzoeken. Een basis inzake elektromechanica en elektronica is onmisbaar. Juist omwille van die veelzijdigheid en het probleemoplossend denken kunnen uurwerkmakers in vele topindustrieën terecht. Bovendien is het een kunstambacht. De Vlaamse uurwerkbouwer deed destijds een beroep op vaklui zoals de geel- en tingieter, de graveur, de houtsculpteur en de gereedschapmaker. Een vijl werd bijvoorbeeld handmatig gekapt en gehard.

Een volwaardige opleiding neemt minstens zes jaar in beslag.

Ons vakmanschap is helaas niet langer beschermd. Onder druk van de Europese vrije

marktpolitiek heeft de regering de vestigingswet voor uurwerkmakers afgeschaft.

Ondertussen zijn we aanbeland in het werkparadijs van Johan.

Ateliers verspreid over drie kamers staan boordevol werktuigen, instrumenten en onderdelen. De dunste boorkopjes zijn amper 1/10 mm van een haar dik! Meest opvallend zijn de boorstandaarden, draaitafels en freesmachines van bekende Zwitserse merken als Micron en Schaublin. Elk werktuig is even minutieus afgesteld als de ingewikkeldste klok. Johan toont unieke gangmodellen zoals de slinger van Galileo en merkwaardige eindwerken van leerlinguurwerkmakers.

Johan, hoe kom jij aan al dat materiaal?

Mijn vakdocente Cornets en mijn privéleraar Huybrechts beschouwden mij als hun opvolger

en verkochten hun uurwerkatelier aan mij. Tegenwoordig is dat niet meer te betalen. De kleinste fijndraaibank kost twintigduizend euro. Jarenlang verzorgde ik de opleiding uurwerkmaker bij Syntra Tongeren. Hiervoor had ik zelf heel wat machines en gereedschappen aangekocht. Dat materiaal ligt te wachten tot ik een eigen opleidingsatelier kan opstarten.

Wat is je ervaring met jongeren in de opleiding?

De jongeren die interesse hebben voor het vak zijn vooral gefascineerd in de fijne mechaniek van het polshorloge. Je ziet het ook in de luxueuze mode- en designbladen: het mechanische polshorloge is terug in de mode.

Wat repareer jij het liefst: een antieke klok of een zakuurwerk?

Eigenlijk doe ik liefst ‘gewone’ herstellingen bijvoorbeeld een grootmoedersklok of grootvaderszakuurwerk.

Deze familiestukken hebben een hoge emotionele waarde voor de klant. De waardering voor het herstel ervan is des te groter. Belangrijk is dat men niet zelf gaat –of laat– prutsen maar meteen een bekwaam uurwerkmaker inschakelt.

Kijk op www.uurwerkmaker.com
Of kom op Erfgoeddag naar de lezing over de geschiedenis van de Vlaamse uurwerken met atelierbezoek.

Tips van de klokkenmaker

- Smeer nooit zelf een klok, zeker niet met kruipolie!
Fijne olie in combinatie met het stof in een klok is een schadelijk schuurmiddel. Het mechanisme moet eerst grondig ontstof worden, best door een uurwerkmaker.
- Draai horloges en klokken niet teveel op.
Sommige klokken moet je dagelijks opwinden, andere wekelijks, nog andere maandelijks of zelfs slechts één keer per jaar. Als je na enkele jaren een klok vaker moet opdraaien, is het tijd voor een grondige onderhoudsbeurt.
- Vraag bij een herstelling aan de uurwerkmaker ook een preventieve controle (bijvoorbeeld van de veer) en een grondig onderhoud. Dat kost iets meer, maar voorkomt duurdere schade!
- Neem met een plumeau het stof van de horlogekast en de wijzerplaat af, dus niet met een stofdoek.
- Opgepast met koperpoets: het is een schuurmiddel. Eenmaal de oude patina is verwijderd, komt die nooit meer terug.
- Antieke beschilderingen zijn zeer waardevol. Verwijder ze dus zeker niet tot op het hout en herschilder ze ook niet. Je kan ze eventueel ‘reversibel’ laten bijschilderen door een restaurateur.

Het klokken van de duiven

Jules, hoe gaat het duiven klokken, vroeger en nu?

Na de Tweede Wereldoorlog waren de duivenklokken ingebouwd in grote houten bakken, zeer onhandig op de fiets. Die zijn mettertijd kleiner en mooier geworden. De houten kast werd vervangen door een metalen: bijvoorbeeld blik, koper of messing. Daarna kwam de bekende vierkantige klok in ijzeren omhulsel. Later werd hierin de klassieke wekker met veer

in de duivensport komt het erop aan als eerste af te klokken, maar dat is ingewikkelder dan je denkt! De duiven vertrekken, soms met duizenden, wel op één punt maar hun aankomsttijd moet op hun eigen duiventil vastgelegd worden en dus zijn de afgelegde afstanden verschillend. In de duivensport gaat het om de hoogst gemiddelde snelheid.

Jules Hardy is in Riemst en verre omstreken bekend als uitmuntend duivenmelker met een regelmaat aan prachtscores. De term ‘duiven melken’ kan hij niet uitleggen, maar ‘duiven klokken’ wel.

vervangen door een digitale klok, maar de principes bleven gelijk.

Nu worden die ‘constateurs’ vervangen door elektronische toestellen die veel meer mogelijkheden bieden.

Bij het inkorven voor een vluchtwedstrijd werden de duiven bij de klassieke constateurs voorzien van een gummiring. Die moest bij aankomst van

de duif in de constateur gestoken worden. Eén duivenklok was bruikbaar voor twaalf duiven. Als eigendomsbewijs hadden de duiven ook nog een vaste ring met hun ringnummer om hun poot. Bij de elektronische methode heeft de duif een vaste ‘chipping’ of een ‘combing’ om haar poot, die bij aankomst in de duiventil een signaal aan de antenne van de elektronische duivenklok geeft. Deze klok kan tientallen duiven registreren. De allernieuwste modellen kan je op je gsm aansluiten: als er een

Aloys en David Stulens schattenjagers op goede grond

ERFGOED
DAG

Op Erfgoeddag kan je in Munsterbilzen de tentoonstelling ‘Bodemvondsten en de tand des tijds’ bezoeken. De lokale heemkring Landrada zet de tentoonstelling op, maar vader Aloys Stulens en zoon David zijn de drijvende krachten achter dit boeiend staaltje erfgoed.

Deze uitzonderlijke hobby begon met een oude metaaldetector van de rommelmarkt. Aloys vertrok onmiddellijk met zijn zoon naar Waterloo. David vertelt hoe hij met die oude detector, op de vlucht voor een regenbui, struikelde en de steel brak, maar ondertussen wel een musketkogel vond.

Schattenjagers of archeologen?

Met hun metaaldetector speuren Aloys en David in de ‘ploeglaag’, de bovenste aardlaag die door de boer omgeploegd wordt. Ze noemen zichzelf voorzichtig ‘vrijetijdsarcheologen’. Voor ‘archeoloog’ moet je natuurlijk gestudeerd hebben, maar voor deze mannen is het een hobby die ze met veel passie beoefenen.

Eigenlijk mag het ook niet, zo zelf ‘archeoloogje spelen’.

Meestal wordt het echter gedoogd, op voorwaarde dat je alle vondsten meldt. Zo maken Aloys en David goede afspraken met archeoloog Tim Vanderbeken van de intergemeentelijke onroerend-erfgoeddienst. Zij kunnen ook overal aan de slag, terwijl Tim gebonden is aan afspraken, procedures en enkel plaatsen waar gebouwd gaat worden. In elk geval moet je om te zoeken altijd toelating vragen aan de eigenaar.

Slagveldarcheologie

In onze streek valt trouwens best wel wat te vinden. Hier is veel gevochten tussen Fransen, Engelsen, Hollanders ... Denk maar aan Waterloo of dichterbij aan Lafelt. De overheid neemt nu

eindelijk initiatief om al die veldslagen van voor de Eerste Wereldoorlog te onderzoeken. Zo zullen alle ploeglagen systematisch doorzocht worden. Volgens David gebeurt dit vijftien à twintig jaar te laat. Er is immers veel weg, ‘geplunderd’ zeg maar.

Vondsten melden en houden

Aloys en David melden alle vondsten aan het Vlaams Instituut voor Onroerend Erfgoed voor de Centraal Archeologische Inventaris. In Brussel zette men grote ogen op toen Aloys en David in 2006, na vijf jaar van drukke werkzaamheden, hun hele verzameling en documentatie gingen melden. David worstelde met een soort rechtvaardigheidsgevoel. ‘Welk recht heb ik om die spullen, die hier al honderden jaren liggen, voor mezelf te houden?’ vroeg hij zich af. Helaas doet niet iedereen dat. Sommigen doen geen melding en houden geen vindplaatsen bij. Of erger, ze smelten de historische vondsten zoals musketkogels om tot visserslood. Zonde!

Vondsten geheimhouden is helemaal niet nodig want alle aangemelde vondsten mag je houden.

David, de jonge onderzoeker

Behalve het veldwerk doe ik zelf ook onderzoek. Ik breng alle vondsten in kaart en kan aan de hand van de gevonden musketkogels bepalen waar hard werd gevochten. Dit vergelijk ik dan met literatuur en beschrijvingen van de veldslagen.

Elke kogel vertelt ook een verhaal.

Zo vinden wij soms kogels met een gietstengel. Die kogel werd dus nooit afgevuurd. Misschien lag die nog op een plaats waar kogels werden gegoten of waar kogels en restjes als ‘hagelbom’ met een kanon afgeschoten werden.

Recenter oorlogsmateriaal

Vader en zoon interesseren zich ook voor vliegtuigwrakken uit de Tweede Wereldoorlog.

Een mooi voorbeeld is de vondst van een zakhorloge uit een Engels vliegtuig waarop de kleine wijzer nog duidelijk leesbaar is.

Zo kan het moment van de crash nauwkeurig bepaald worden. Bovendien blijkt dit te stroken met de verhalen van getuigen en met de tijdsaanduiding op een ander gevonden pols-horloge van een bemanningslid uit hetzelfde wrak.

Soms ook wel een frustrerende hobby ...

Je moet immers de juiste zoekplaats kunnen bepalen, zegt Aloys. Ik leg oude kaarten, eigenlijk schetsen uit de 17de of 18de eeuw, naast nieuwe kaarten, gps, Google Earth ... Maar soms is er niets te vinden en dan knaagt de onzekerheid: zitten we wel juist? En ja, af en toe zitten we er effectief behoorlijk naast.

Ook mondelinge getuigen van de Tweede Wereldoorlog kunnen zich, na zeventig jaar, al eens honderd meter vergissen ...

Maar bij een mooie vondst is de voldoening des te groter!

Welkom op Erfgoeddag!

Tijdens de tentoonstelling op Erfgoeddag lichten Aloys en David hun manier van werken toe. Als je weet dat de meeste relictten in de aardbodem vergaan door bodemzuren, bemesting en corrosie, is ‘Stop de tijd’ de juiste boodschap. Zij demonstreren deze ‘reddingsoperatie’ chronologisch in woord en beeld.

duif binnenkomt, rinkelt de gsm. Dat is ‘s nachts heel handig.

Hoe bepaalt men de afstand die de duif moet afleggen? Hoe wordt de snelheid bepaald?

Een officiële landmeter bepaalt de coördinaten (lengte- en breedtegraad) van de duiventil.

Sinds 2006 meet men de afstand tussen de losplaats en het thuishok met de gps coördinaten.

Hoe verloopt zo’n vluchtwedstrijd?

Bij het inkorven in het duivenlokaal worden de duiven van verschillende duivenmelkers samen in korven gezet. De tijd van de constateur wordt gelijkgesteld met de moederklok. Vroeger was dat ook het moment om wat geld op je duiven in te zetten. Een internationale vrachtwagen brengt de korven, voorzien van drink- en eetbakjes, naar een

zuidelijke bestemming. De vluchtbegeleiders wachten op de losplaats tot het afgesproken uur om alle duivenmanden zo gelijktijdig mogelijk open te maken. Als de weersomstandigheden op het vliegtraject slecht zijn, kan beslist worden om het lossen uit te stellen of om de dieren veel dichterbij huis te lossen.

Er bestaan korte en lange vluchten?

Mijn duiven waren gekweekt en getraind voor de ‘fond’ (500 tot 700 km) en meerdaagse fond (meer dan 700 km). Daarvoor moest ik aansluiten bij *De Vrede* in Tongeren, want de duivenbonden van Riemst vlogen enkel korte afstanden (vitesse tot 300 km en halve fond tot 500 km).

Jules, sinds wanneer ben je duivenmelker en wat is er veranderd in deze volkssport?

Ik ben vlak na de Tweede Wereldoorlog begonnen; ik was amper 14 jaar. Iedereen in onze straat had een duiventil. Mijn vader is heel jong gestorven.

Ik kreeg mijn eerste duif van een buurman: een afdankertje, want ze had een scheef oog.

En meteen ... prijs: die duif won! Gelukkig had ik enkele centjes ingezet –ja zo ging dat vroeger nog– en won ik meteen 1400 franken. Veel geld in 1945! Sindsdien is veel veranderd. Er is te veel geld mee gemoeid, te veel kosten aan dierenartsen en

ERFGOED
DAG

geneesmiddelen. Vroeger was het een Belgisch-Nederlandse sport, nu vooral iets van superrijke Oost-Europeanen, Japanners en recent ook Chinezen.

Maar er is meer aan de hand! Onze jongeren, en ook de ouderen, hebben nu zoveel sport- en vrijetijds mogelijkheden. Wij hadden alleen de duiven en het voetbal. Bij het duiven melken ben je min of meer aan huis gebonden. Veel vakantie zit er niet in. Het verenigingsleven in het duivenlokaal is sterk geminderd. Met die elektronische duivenklokken kan je nu het afklokken van de duiven op internet volgen en ben je meteen op de hoogte. Vroeger gingen we met onze constateur naar ‘t café. Benieuwd of je de eerste was. Soms werd er al eens rond gebeld. Wie won, trakteerde meteen het hele café!

Mijn vader is in 1922 geboren in Borgloon. Zijn ouders hadden een kleine kruidenierswinkel aan de Graethempoort. Na de oorlog trouwde hij met onderwijzeres Maria Baldewijns, oudste dochter van een fruithandelaar op de Nieuwe Steenweg. Hij werkte bij de Nationale Maatschappij voor Huisvesting en pendelde jarenlang naar Brussel. Ik werd in 1952 geboren en één jaar later verhuisden we naar Brussel. Ikzelf ken Borgloon van de vele familiebezoeken en plezierige vakanties: fruit plukken, kattenkwaad uithalen, mijn eerste sigaret ...

Wat tonen de foto's uit zijn beginperiode?

Tijdens de Tweede Wereldoorlog, amper 18 jaar oud, werkte mijn vader bij de landbouwcorporatie in Borgloon. Hij vertelde graag en fier hoe moeilijk het was om in oorlogstijd aan filmpjes te geraken.

Stiekem kon hij fotograferen hoe de Duitsers de klok uit de kerktoren haalden.

Op een andere foto uit de oorlogstijd, met een vliegtuigwrak B24 Liberator, kon ik het vliegtuignummer ontcijferen. Opzoekingswerk leerde me de plaats van de crash, datum en bemanning. Het ging over een noodlanding in Brustem op 14 oktober 1944. Ik mailde de foto naar twee nabestaanden in Amerika. Hun verbazing en geluk was de mooiste beloning voor mijn opzoekingswerk.

Fotoherinneringen uit het archief van Albert Bamps

Zoon Jos, beroepsfotograaf in het Brusselse, vertelt over de passionele hobby van zijn vader: familie- en stadsfotografie in het naoorlogse Borgloon

Op Erfgoeddag staat in Borgloon de stadsfotografie van je vader centraal.

Lange tijd maakte vader vooral familiefoto's.

Vooraleer hij in 1953 naar Brussel verhuisde, wou papa nog vlug zijn mooie Loon op film vastleggen.

Alle straten en pleinen, monumenten en oude huizen, ook families en stadsfiguren ... alles kwam aan bod. Die reeks stadsfotografie toont het Borgloon van 1952-1953.

Je vader was hobbyfotograaf?

Ja, al snel ontwikkelde papa zijn foto's zelf. Bij aanvang waren dat contactafdrukken, waarbij hij het fotonegatief rechtstreeks op het fotopapier legde. Leuk was het verhaal van oma die uit nieuwsgierigheid het pak fotopapier opende, natuurlijk op klaarlichte dag!

Toen hij niet langer naar Brussel pendelde, had hij veel meer tijd. Het duurde niet lang of papa had zijn donkere kamer en knutselde zelf een vergroter in elkaar. Hij had een abonnement op het toptijdschrift 'Leica-fotografie'. Dat is op zich een erfgoedcollectie.

In die tijd fotografeerde hij met een Kodak Retina met een 50 mm lens. Zijn eerste reflexcamera was een Praktica Nova 1B met een reeks lenzen. Ondertussen had hij de wereld van de dia's en de video ontdekt. De eerste Leica deed ik hem cadeau nadat ik in 1973 mocht afstuderen als ... fotograaf.

Jos, hoe heb je die mooie collectie stadsfoto's van je vader ontdekt?

Papa, die in 2007 overleed, had me gevraagd om voor zijn foto's en camera's te zorgen. Na zijn dood kwamen zijn camera's, dia's en negatieven dus bij mij terecht. Om te kunnen delen

Het lijkt me uiterst boeiend om zo met je erfenis en je jeugdherinneringen om te gaan.

Eigenlijk waren die Loonse foto's, met alle herinneringen die eraan vasthangen, de mooiste erfenis die papa ons kon nalaten.

Het maakt me dan ook weemoedig als ik op rommelmarkten familiealbums zie liggen. Foto's zijn immers een getuigenis van het verleden, het bewijs van ons bestaan, meestal mooie en soms droevige herinneringen, familie verhalen ... Steeds vond de fotograaf het de moeite waard om die herinnering vast te leggen.

Ik moet je niet vertellen dat de Kodak Retina, de Leica, de Praktica en de zelfgemaakte vergroter een ereplaats kregen in mijn bescheiden collectie. Rest me nu nog een schoenendoos met negatieven, 7000 dia's en 60 videocassettes ...

Ik voelde me terug de kleine jongen die papa mocht helpen in de donkere kamer. Telkens als er een onbekende foto tevoorschijn kwam, kreeg ik kippenvel!

ERFGOEDDAG 2013 in Haspengouw

Beste erfgoedliefhebber,*

‘Sta even stil bij de tijd’

De slogan van deze dertiende editie van Erfgoeddag is meer dan ooit een uitnodiging.

De tijd heeft een geweldige impact op ons cultureel erfgoed: het dreigende materiële verval, de ontoegankelijkheid van heel wat gegevens (denk maar aan die oude cassettes en floppy's), het vergeten, veronderstellen of reconstrueren...

Met hun werk – vaak hun passie – proberen erfgoedwerkers, vrijwilligers en professionals de gevolgen van het verstrijken van de tijd naar best vermogen te stoppen. Hun inzet én uw interesse bieden de garantie dat wát we belangrijk en betekenisvol vinden, het cultureel erfgoed, aan de generaties na ons wordt doorgegeven.

Op Erfgoeddag bent u eens te meer welkom bij meer dan 400 erfgoedorganisaties in Vlaanderen. Laat u verrassen door hun verscheidenheid, hun rijkdom en hun dynamiek. U zult het zien, horen en voelen: de erfgoedsector is in volle ontwikkeling en ze staat voor grote uitdagingen, op vlak van behoud en beheer, collectiemanagement, digitalisering en erfgoeddepots.

Er ligt een boeiend traject voor ons. Alleen daarom al verdient deze editie van Erfgoeddag een stukje van uw kostbare tijd.

Ik wens u een bijzonder interessante, boeiende en fijne dag toe!

Joke Schauvliege

Vlaams minister van Leefmilieu, Natuur en Cultuur

** Het volledige voorwoord van de minister lees je op www.erfgoeddag.be*

0€ vaste collectie doorlopend gratis te bezoeken

EXTRA ook na Erfgoeddag nog te bezoeken

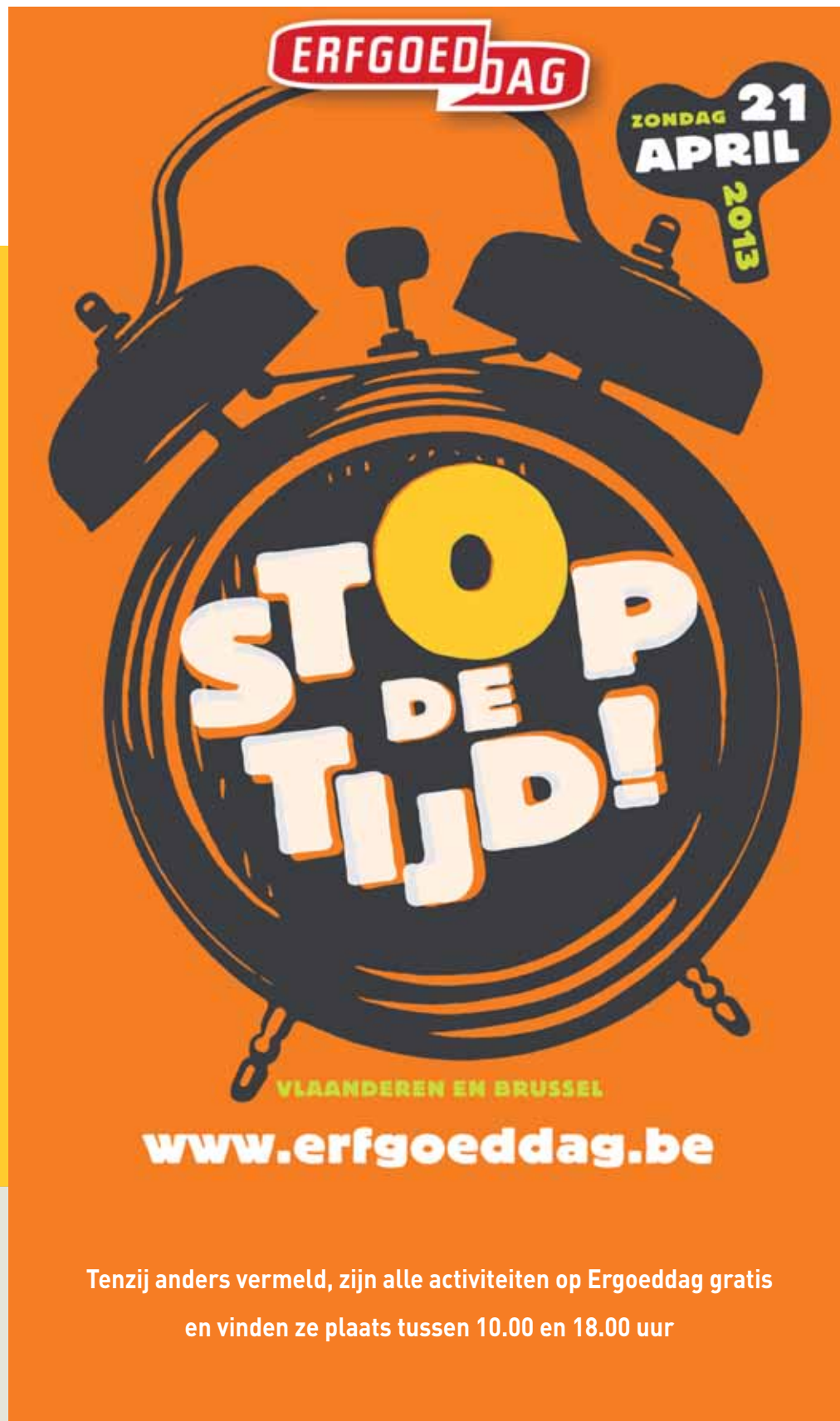
zie artikel in deze Erfgoedkrant

VLIEG Activiteit voor kinderen

locatie toegankelijk met rolstoelen

locatie deels toegankelijk met rolstoelen

locatie niet toegankelijk met rolstoelen

Bilzen

TENTOONSTELLING & DEMONSTRATIE

Bodemvondsten en de tand des tijds

Restanten van vliegtuigen uit WO II of sporen van een Frans militair kamp uit 1794, muntenknopen en gespen ... Hoe graaf je ze op?

Hoe worden ze geconserveerd en onderzocht?

ORGANISATIE Heemkring Landrada, Munsterbilzen

LOCATIE Remise New Style, Leroyplein 2, Bilzen (Munsterbilzen, tegenover de kerk)

CONTACT david.stulens@skynet.be | www.landrada.be

TENTOONSTELLING & WANDELING

150 jaar terug in de tijd, langs paadjes van weleer 85 jaar onderwijs in de parochie

Tentoonstelling van historische kaarten en oude openluchtfoto's in Eik, Heesveld en Spurk.

Ook: 800 fotoportretten vertellen het verhaal van 85 jaar onderwijs in onze parochie.

ORGANISATIE Parochieraad Sint-Jozef

LOCATIE Parochiezaal, Eik 11, Bilzen (naast de kerk van de Sint-Jozefsparochie)

UUR tentoonstelling van 10.00 tot 18.00 uur, wandeling (5 km) om 14.15 uur

CONTACT janshenri@telenet.be | 089-49 21 88

TENTOONSTELLING

WANDELING

Borgloon

STADSWANDELING & TENTOONSTELLING

Om-kijken: Volksfoto's van het naoorlogse Borgloon

Een wandeling door Borgloon tijdens erfgoeddag is een wandeling door de tijd. In de jaren 1950 bracht stadsfotograaf **Albert Bamps** Borgloon en zijn bewoners op een voortreffelijke manier in beeld. Grote kans dat je plaatsen of familieleden zal herkennen!

ORGANISATIE Dienst Cultuur Borgloon i.s.m.

Erfgoedraad Borgloon en Jos Bamps

LOCATIE (Vertrek) Dienst Toerisme, Stadhuis, Markt z/n, Borgloon | (Einde wandeling en tentoonstelling) Brigittijnenklooster, Nieuwland 11, Borgloon

CONTACT celcultuur@borgloon.be | www.borgloon.be | 012-67 36 00

TENTOONSTELLING TOT 12 MEI
ELKE ZONDAG VAN 14.00 TOT 18.00 UUR
DE FOTO'S OP DE WANDELROUTE BLIJVEN
PERMANENT HANGEN TOT 12 MEI

Gingelom

TENTOONSTELLING

Het dorpsbeeld en leven anno 1900-1940

Oude prentkaarten en foto's tonen het verschil tussen vroeger en nu. Doe mee: haal de oudste familiefoto's onder het stof vandaan en laat die op Erfgoeddag in de bibliotheek scannen.

ORGANISATIE Heemkunde Gingelom i.s.m. CLIM

LOCATIE Gemeentelijke Bibliotheek CLIM, Surlet de Chokierstraat 4, Gingelom

UUR van 10.00 tot 12.00 uur en van 13.00 tot 17.00 uur

CONTACT gingelom@bibliotheek.be | 011-83 27 01

OM 11.00 UUR PRIJSUITREIKING VAN
ERFGOEDWEDSTRIJD VOOR KINDEREN
'HEBBEN JOUW SPULLEN EEN VERHAAL?'

Hoeselt

LEZING De uurwerknijverheid in Vlaanderen

BEZOEK Het uurwerkatelier van Johan Bex

Eddy Fraiture over de geschiedenis van de Vlaamse uurwerknijverheid sinds de 16de eeuw. Maak na de lezing kennis met de collectie, de ateliers en de passie van een uurwerkmaker.

ORGANISATIE Johan Bex i.s.m. Eddy Fraiture en Gemeenschapscentrum Ter Kommen vzw
LOCATIE Johan Bex, Schalkhovenstraat 70, Hoeselt (Schalkhoven)
UUR om 10.00, 11.00, 13.00, 14.00, 16.00 en 17.00 uur (duur lezing met bezoek 90 min)
CONTACT info@uurwerkmaker.com | www.uurwerkmaker.com | 012-39 12 62
RESERVATIE 089-41 63 58 | gcterkommen@hoseselt.be (max. 20 personen/uur)

 RONDLEIDINGEN OP 27 EN 28 APRIL, 11 EN 12 MEI, TELKENS OM 10.00 UUR EN OM 14.00 UUR. (MAX. 10 DEELNEMERS; RESERVEREN: GC TER KOMMEN, ZIE HOGER)

DEBAT Restauraties van schilderijen: Moeten we de tijd stoppen?

Ontdek het verschil tussen conservatie en restauratie. Petrus Vanlessen gaat in gesprek met het publiek aan de hand van door hem gerestaureerde schilderijen in de Sint-Stefanuskerk.

ORGANISATIE Cultuurdienst Hoeselt i.s.m. Petrus Vanlessen, GC Ter Kommen vzw en Kerkfabriek Sint-Stefanus Hoeselt
LOCATIE Sint-Stefanuskerk, Dorpsstraat 15, Hoeselt
UUR om 13.00, 14.00, 15.00, 16.00 en 17.00 uur
CONTACT cultuurdienst@hoseselt.be | www.hoseselt.be/cultuur | 0472-59 07 58

WORKSHOP Op bezoek bij de kluizenaar van Vrijhern

Kinderen maken al doende kennis met het vroegere kluizenaarsleven: soep met eigen gekweekte groentjes bereiden, les bij de kluizenaar, knutselen ... 90 minuten spelplezier!

ORGANISATIE Cultuurdienst Hoeselt i.s.m. GC Ter Kommen, De vrienden van de Kluiskapel en Academie Hoeselt (Beeldende Kunst)
LOCATIE De Kluis van Vrijhern, Kluisstraat 1, Hoeselt (Vrijhern)
UUR om 11.00, 13.00 en 15.00 uur
CONTACT yves.voncken@hoseselt.be | www.terkommen.be | 089-41 63 58

Nieuwerkerken

WORKSHOPS Postzegels doorheen de tijd

Over oude drukprocedés, de geschiedenis van de kantoorstempels, de poststempels van Nieuwerkerken en aanbevelingen voor het verzamelen van postzegels.

UUR om 13.30 en 15.30 uur

Kantklossen

Over de geschiedenis van het vlasklossen, de gebruikte klossen, kussens en garens, demonstratie kantklossen.

UUR om 14.30 en 15.30 uur

ORGANISATIE Cultuurdienst Nieuwerkerken i.s.m. Jean Busselen en 't Vlasklosje
LOCATIE Raadzaal Sociaal Huis, Kerkstraat 113, Nieuwerkerken,
CONTACT linda.vanmarsenille@nieuwerkerken.be | www.nieuwerkerken.be | 011-48 03 66

ORGELCONCERT & TOELICHTING Het Van Peteghemorgel: een veelzijdig instrument

Luc Ponet aan het orgel, Manu Mannaerts trompet en sopraan Herlinde Van den Bossche. Voorstelling van de nieuwe publicatie over de geschiedenis van het Van Peteghemorgel.

ORGANISATIE Heemkunde Nieuwerkerken
LOCATIE Sint-Pietersbandenkerk, Grote straat, Nieuwerkerken (Wijer)
TOEGANG 5 euro
UUR om 15.00 uur (duur 1 uur)
CONTACT heemkunde.nwk@telenet.be | www.heemkunde-nieuwerkerken.be | 0499-73 56 74

Riemst

TENTOONSTELLING & DEMONSTRATIE Het klokken van de duiven

Over de evolutie van de 'constateur' of duivenklok: van mechanische wekker tot elektronische minicomputer. Is duivensport nog een volkssport of failliet door commercie?

ORGANISATIE Dienst Cultuur Riemst i.s.m. GOGRI, Geschied- en Oudheidkundige Kring Vlijtingen, Geschied- en Oudheidkundige Kring Millen, Heemkunde Kanne, Heemkunde Sint-Servaas, Heemkundige Kring Falla Meirs, Heemkundige Kring van Hei en Douw, Historische Kring Membruggen
LOCATIE Parochiaal Centrum Sint-Jozef, Sint-Jansstraat 8 A, Riemst (Herderen)
CONTACT thomas.beusen@riemst.be | 012-44 03 73

Sint-Truiden

TENTOONSTELLING EN RONDLEIDING 70 jaar astronomisch Festraetsuurwerk op het Truiens begijnhof

Herontdek dit wereldwonder uit 1942: symbolen en instrumenten verwijzen naar de geschiedenis van de tijdsmeting! Fotoherinneringen aan de tienduizenden bezoekers van weleer.

ORGANISATIE Begijnhof Buurtcomité Sint-Truiden i.s.m. Toerisme Sint-Truiden
LOCATIE Festraetsstudio, Begijnhof 24, Sint-Truiden
UUR Tentoonstelling doorlopend van 10.00 tot 18.00 uur. Rondleiding om 10.45, 11.45, 12.45, 13.45, 14.45, 15.45 en 16.45 uur (duur 25 min)
CONTACT begijnhof.buurtcomite@gmail.com | 0498-93 91 37

 DE TENTOONSTELLING EN FESTAETSSTUDIO ZIJN MET TRUDOPAS NOG TE BEZOEKEN TOT 31 OKTOBER
www.toerisme-sint-truiden.be

STRAATTHEATER Uurwerkmaker Kamiel Festraets en jeugdschrijver Hendrik Prijs

Twee levensgenieters en cultuurmakers: Kamiel, de verstrooide professor (?) en Henri, die met zijn brieven, artikels en columns het Festraetsuurwerk wereldberoemd maakten.

ORGANISATIE straattheater De Boddelkèr i.s.m. Begijnhof Buurtcomité
LOCATIE Festraetsstudio, Begijnhof 24, Sint-Truiden
UUR om 14.15, 15.15 en 16.15 uur (duur 20 min)
CONTACT danny.gennez@telenet.be | 0479-20 70 71

FOTO- EN FILMTENTOONSTELLING 'Cortenbosch' vroeger en nu

Over de Rozenkranswijk, met meer cafés dan burgerhuizen, de wijk Nachtegaal en de Heide met verdwenen vakwerkhuisen. Films en dia's over de Mariaprocessies en Ruiterbedevaarten.

ORGANISATIE Geschied- & Heemkundige Kring Kortenbos
LOCATIE Norbertusheem, Nachtegaal z/n, Sint-Truiden (Kortenbos)
CONTACT vanelderenm@gmail.com | 011-31 60 06

 OOK OPEN OP WOENSDAG 1 MEI VAN 14.00 TOT 17.00 UUR
VRIJDAG 3 MEI 2013 VAN 19.00 TOT 22.00 UUR EN ZONDAG 12 MEI 2013 VAN 14.00 TOT 17.00 UUR

BOEKPRESENTATIE EN EVOCATIE De burcht van Brustem

Het boek van W. Buttjens en de historische taferelen van het M-theater brengen je terug in de tijd van ridders en jonkvrouwen, van kleine en grote veldslagen. De burchtruïne herleeft!

ORGANISATIE Heemkundige Kring Groot-Sint-Truiden i.s.m. M-Theater Sint-Truiden
LOCATIE Raadszaal Oud Gemeentehuis, Singelstraat, Sint-Truiden (Brustem)
UUR van 14.00 tot 18.00 uur
CONTACT andre.philippaerts@gmail.com | www.bloggen.be/hkgstvw | 011-68 01 70

Tongeren

LEZINGEN Restaureren, digitaliseren of conserveren?

Over goede praktijken in de erfgoedzorg!

ORGANISATIE Erfgoedcel Tongeren en Stadsarchief
LOCATIE Stadsarchief Tongeren, Maastrichterstraat 10, Tongeren
UREN
• 14.00 & 15.30 uur **lezing rond digitalisatie** Steven Vandewal
• 14.30 & 16.00 uur **presentatie over de restauratie van het schilderij Rosa van Lima**
• 15.00 & 16.30 uur **lezing over de restauratie van papier** Raymond Bové (duur lezingen 20 min)
CONTACT stefanie.sfingopoulos@stadttongeren.be | 012-80 00 88

DEMONSTRATIE EN EXPERTISE Kunst of Kitsch? Waardevol Erfgoed!

Benieuwd naar de herkomst en de waarde van oude spullen bij je thuis? Breng ze mee naar het Gallo-Romeins Museum. Antiekexperts van Argus geven hun oordeel. Je krijgt ook onderhoud- en bewaartips!

ORGANISATIE Gallo-Romeins Museum i.s.m. Argus
LOCATIE Gallo-Romeins Museum, Kielenstraat 15, Tongeren
UUR van 11.00 tot 17.00 uur
CONTACT esther.thys@limburg.be | 012-67 03 30

IN SAMENWERKING MET

TENTOONSTELLING

They shall not grow old as we that are left grow old ...

'Jaren gaan voorbij, maar zij werden niet oud, zoals wij die overleefden ...' Het levenslot van zes militairen in WO II: twee Duitsers, twee Britten, twee Belgen. Drie overleven het oorlogsgeweld, drie niet.

ORGANISATIE Historisch Centrum Luchtmachtbasis Brustem
LOCATIE Abdij, Diesterstraat 1, Sint-Truiden
CONTACT dany_schoebrechts@hotmail.com | 0475-53 81 45 | www.toerisme-sint-truiden.be

NOG TOT 31 OKTOBER
www.toerisme-sint-truiden.be

KANT- EN TEXTIELTENTOONSTELLING
TEA-TIME

Theehuisjes in modern kantwerk. Wat hebben de Japanse theeceremonie en kantklossen gemeen? Wat anders dan de zalige rust en het gevoel van zen!

LEZING

Kant doorheen mode en tijd

Hoe heeft 'de tijd' het kantklossen beïnvloed?

ORGANISATIE KantelinkK, kant- en textielkunst i.s.m. Toerisme Sint-Truiden
LOCATIE Kerkje van Guvelingen, Guvelingen z/n, Sint-Truiden (via Diestersteenweg of Nonnentaplaan)
UUR Tentoonstelling van 10.00 tot 18.00 uur, lezing om 15.00 uur. Van 13.00 tot 14.30 uur in het kerkje tevens lenteconcert, bloesemlof en processie
CONTACT rita.vanwelkenhuysen@hotmail.com | <http://kantelink.blogspot.com> | 011-68 77 13

RONDLEIDING & FILM

Open depot in het Museum DE MINDERE

We tonen hoe museum-voorwerpen veilig worden opgeborgen en beschermd tegen de tand des tijds!

Stopt de tijd voor de Vlaamse minderbroeders? Beluister hun pakkende levensverhalen.

ORGANISATIE Museum DE MINDERE
LOCATIE Museum DE MINDERE, Capucienessenstraat 1, 3800 Sint-Truiden
UUR Museum en film met getuigenissen doorlopend van 10.00 tot 18.00 uur, depot rondleiding om 14.00, 15.00, 16.00 en 17.00 uur
CONTACT christa.engelbosch@demindere.be | www.demindere.be | 011-67 29 71

TENTOONSTELLING & DEMONSTRATIE
Goed bewaard

Oude kant en textiel goed bewaren is een kunst op zich. Ontdek de nefaste gevolgen van slechte bewaring en bekijk hoe het met eenvoudige middelen ook goed kan.

TENTOONSTELLING

Internationale Kantwedstrijd voor de Jeugd

Kids & Kant? Ja, het kan! Tentoonstelling van de jeugdwedstrijd rond het thema fruit. En in de wandelgangen wordt er op los geklost!

ORGANISATIE Kant in Vlaanderen vzw i.s.m. kantverenigingen uit Haspengouw
LOCATIE Kantsite Zusters Ursulinen, Clockemstraat 5 A, Sint-Truiden
CONTACT info@kantinvlaanderen.be | www.kantinvlaanderen.be | 011-68 74 67

DE TENTOONSTELLING LOOPT DOOR TOT EN MET 2 JUNI, ENKEL NA AFSpraak

TENTOONSTELLING

Als het tijdelijke eindigt

Over begrafenisrituelen in de katholieke godsdienst: zowel liturgisch vaatwerk en gewaden bij een begrafenis als rouwborden, stichtingsregisters, doodsbrieven en prenten.

ORGANISATIE Sint-Truidense Schatten vzw. Levend Religieus Erfgoed i.s.m. Kerkfabriek Onze Lieve Vrouw Ten Hemelopnemingkerk
LOCATIE Onze Lieve Vrouw Ten Hemelopnemingkerk, Grote Markt, Sint-Truiden
UUR van 13.00 tot 18.00 uur
CONTACT camille.vanlangendonck@skynet.be | 0476-92 75 04

(BEHALVE DE VASTE COLLECTIE IN DE SCHATKAMER)

TENTOONSTELLING

Volksmuziekinstrumenten uit vervlogen tijden

Foto's, films van meiboomplantingen en oogstfeesten, maar ook oude instrumenten illustreren zestig jaar volksdans en volksmuziek van Pierlala in Sint-Truiden.

DANSVOORSTELLING

Volksdansen: zo de ouden sprongen, zo dansen de jongen

Voor elk wat wils: van de jonge beginnertjes, over het enthousiasme van de adolescenten tot de ouderen, voor wie het wat rustiger mag! Zet je schroom opzij en huppel mee!

ORGANISATIE Volkskunstgroep Pierlala
LOCATIE Oud Atheneum, Zoutstraat z/n, Sint-Truiden
UUR Tentoonstelling doorlopend van 10.00 tot 18.00 uur, volksdansen van 15.00 tot 16.00 uur
CONTACT volkskunstgroep.pierlala@telenet.be | www.pierlala.be | 011-68 47 22

LEZING

Het digitale archief: Een doos van Pandora, vol mogelijkheden en uitdagingen

Digitaliseren van archieven beschermt hun broze materie tegen veelvuldig handgebruik. Maar ... zijn de digitale bestanden zelf wel bestand tegen de tijd?

ORGANISATIE Stadsarchief Sint-Truiden
LOCATIE Abdij, Keizerszaal, Diesterstaat 1, Sint-Truiden
UUR Lezing om 10.30 en 15.00 uur
CONTACT thierry.ghys@sint-truiden.be | www.sint-truiden.be | 011-70 18 36

Voeren

TENTOONSTELLING & DEMONSTRATIE

Bijen kweken, honig zwieren en verwerken: eeuwenoud maar bedreigd vakmanschap

Imkers kweken bijen om planten of bomen te laten bestuiven en voor de productie van honig en bijenwas (voor zeep en kaarsen). Vergelijk antiek en modern imkersgerief!

ORGANISATIE Heem en Natuur Voeren i.s.m. Dienst Cultuur Voeren en Theo Broers
LOCATIE Imkers Hans en Fridy Maurer, Schophem 2, Voeren ('s Gravenvoeren)
CONTACT ritaplattau@gmail.com | 04-381 10 02 | 0475-69 79 99

TENTOONSTELLING

Stop de Tijd, door Kids

Resultaten van een vakantieworkshop voor kinderen van zes tot twaalf jaar. Hun verhalen bij de pronkstukken van vroeger: écht gebeurd, fantasierijk verzonnen of iets van beide?

ORGANISATIE Pentagoon i.s.m. Villa-Arte, thuis in creativiteit en Academie Tongeren
LOCATIE Gallo-Romeins Museum, Kielenstraat 15, Tongeren
UUR van 11.00 tot 17.00 uur
CONTACT www.pentagoon.be | 0479-80 69 06

WORKSHOP

Spelenderwijs terug in de tijd

Op een schilderij ontdekken we middeleeuwse kinderspelen. Plezant om zelf uit te proberen: bikkelen, knikkeren, hoepeldraaien, steltlopen, kegelen en zoveel meer!

ORGANISATIE Jeugdendienst i.s.m. Erfgoedcel Tongeren
LOCATIE Shopping Julianus, Via Julianus, Tongeren
UUR van 14.00 tot 17.30 uur
CONTACT stefanie.sfingopoulos@stadttongeren.be | 012-80 00 88

FOTOZOEKTOCHT

Verdwenen Koninksems erfgoed

Foto's leiden je naar verdwenen erfgoed in 'Keunsem' bijvoorbeeld sporen van een neergestort vliegtuig uit de Tweede Wereldoorlog of ...

ORGANISATIE Keunsem Vrugger, Heemkundige Kring Kortessem i.s.m. Erfgoedcel Tongeren
LOCATIE Parochiezaal Koninksem, Kerkstraat z/n, Tongeren (Koninksem)
UREN van 14.00 tot 17.30 uur
CONTACT jos@koninksem.eu | 012-23 36 65

STADSWANDELING
Stap in de tijd

En maak kennis met stadsfiguren uit vroegere tijden. Sommigen zijn bekend, zeer bekend, anderen komen uit de anonimiteit en vullen je historische kennis van Tongeren aan!

ORGANISATIE Toerisme Tongeren
LOCATIE Toerisme Tongeren, Via Julianus 5, Tongeren
UUR 14.00 tot 17.30 uur
CONTACT stephane.nijssen@stadttongeren.be | 012-80 00 70

van grote en kleine komaf in actie

In het vorige nummer van de Erfgoedkrant kondigden we ons project 'van grote en kleine komaf' al aan. Het project focust op de mensen die woonden en werkten op de Haspengouwse kasteeldomeinen in de 18de-20ste eeuw. Om zoveel mogelijk mensen in contact te brengen met deze rijke Haspengouwse kasteelgeschiedenis, onderneemt Erfgoed Haspengouw verscheidene acties.

Aan de slag met de onderzoeksgidsen

In februari verscheen de eerste onderzoeksgids over de geschiedenis van de kasteelbewoners in Nieuwerkerken. De onderzoeksgids over de kasteelbewoners in de gemeente Riemst wordt voorgesteld op woensdag 17 april 2013 om 19.30 uur in 't Paenhuys in Riemst. Iedereen is van harte welkom op deze voorstelling en op de lezing van prof. dr. Paul Janssens.

De onderzoeksgidsen geven een bondig overzicht van de bestaande literatuur, het beschikbare archief- en kaartmateriaal, de iconografische voorstellingen, nagelaten monumenten en -vooral- van onontgonnen gebieden in het onderzoek naar de Haspengouwse kasteelbewoners. Hiermee ben

je snel op weg voor je eigen onderzoek.

De onderzoeksgidsen zijn te koop aan 7 euro bij Erfgoedcel Haspengouw en het Rijksarchief te Hasselt.

Workshops voor heemkringen

Ben je geïnteresseerd in de geschiedenis van het kasteel in jouw dorp of gemeente? Wil je graag weten hoe je bronnenonderzoek kan doen naar de mensen die er leefden en werkten? Schrijf dan je heem- of geschiedkundige kring in voor één van de workshops die vanaf april tot eind 2013 gratis worden aangeboden door Erfgoed Haspengouw, het Rijksarchief Hasselt en vzw Limburgse Studies.

Deze workshops zullen vier avonden op rij in het lokaal van jouw heemkundige kring gegeven worden. Je gaat aan de slag met archiefdocumenten over de kastelen en hun bewoners uit je eigen dorp of gemeente. Tijdens de workshops leer je hoe je deze documenten kan lezen, interpreteren en gebruiken in je onderzoek. Wij bieden twee formules aan: in de eerste werk je vier avonden met negentiende-eeuwse bronnen, daarnaast kan je ook leren werken met middeleeuwse bronnen.

Meer info en inschrijvingen:

Rijksarchief Hasselt
Katrien Houbey 011-22 17 66
katrien.houbey@arch.be

Lezingen

Volgende lezingen nemen je mee op ontdekkingsstocht doorheen diverse aspecten van het Haspengouwse kasteellevens

17 APRIL 2013 - RIEMST
Het militair uitzicht van onze kastelen
na de middeleeuwen
Paul Janssens

15 MEI 2013 - HOESEL
De laatste smaken van de belle époque
Diane De Keyser

19 JUNI 2013 - VOEREN
Een landgoed is meer dan een kasteel alleen
Over inrit en neerhof, wagenhuis en orangerie, sier- en moestuin, park en folly
Chris De Maegd

Voor de korte inhoud van elke lezing kan je terecht op www.erfgoedhaspengouw.be. Elke lezing begint om 19.30 uur, de toegang is gratis, maar inschrijven is verplicht bij Erfgoedcel Haspengouw: 011-70 18 30 info@erfgoedhaspengouw.be

Wil je zelf ook eens deelnemen aan het kasteellevens? Wij nodigen je uit op één van onze **PUBLIEKSACTIVITEITEN** die binnenkort van start gaan.

Studenten die hun bachelor- of masterproef schrijven in het kader van dit thema maken kans op een **FINANCIËLE ONDERSTEUNING** van 300 euro!

Meer info op erfgoedhaspengouw.be

Kerkelijk cultureel erfgoed vorming voor kerkfabrieken

Door actief deel te nemen aan deze vormingen kunnen de leden van een kerkfabriek hun kostbare erfgoed beter leren kennen. Een persoonlijke uitnodiging volgt!

In een eerste fase hebben projectmedewerkers Jonas Slegers en Lien Swinnen het religieuze erfgoed in Haspengouw onder de loep genomen: erfgoedinventarissen, archieven, immaterieel en muzikaal erfgoed maakten deel uit van hun onderzoek. Het actieplan dat hieruit resulteerde gaat in op de noden en behoeften van de verschillende kerkfabrieken, met als focus **behoud** en **beheer**. Als acties bieden we zowel collectieve **vormings-** en **infosessies** aan, als individuele begeleiding op maat. Informatie over voorbije en komende sessies kan je lezen op www.erfgoedhaspengouw.be.

Meer info en praktische vragen:

Lien Swinnen 0478-27 94 09
lien.swinnen@erfgoedhaspengouw.be
Jonas Slegers 0472-92 36 80
jonas.slegers@erfgoedhaspengouw.be

Schrijf mee aan de geschiedenis van de Eerste Wereldoorlog

Op Erfgoeddag kan je voorwerpen, foto's, brieven of andere herinneringen in verband met WO I meebrengen naar de Provinciale Bibliotheek Limburg en hun verhaal vertellen. Specialististen helpen je bij het interpreteren van de voorwerpen en geven advies over goede bewaring. Na registratie neem je de voorwerpen en documenten uiteraard weer mee naar huis. De verzamelde informatie wordt als een Limburgse Eerste Wereldoorlogcollectie getoond op www.erfgoedplus.be en www.limburg1914-1918.be.

zondag 21 april 2013 van 10.00 tot 18.00 uur
Provinciale Bibliotheek Limburg, Martelarenlaan 17, 3500 Hasselt

Inschrijven of informatie: Historisch Informatiepunt Limburg, 011-29 59 26
Provinciaal Centrum voor Cultureel Erfgoed, 011-23 75 79

Deze collectiedag is een initiatief van het Provinciaal Centrum voor Cultureel Erfgoed i.s.m. de Provinciale Bibliotheek Limburg, Europeana 1914-1918, de Stuurgroep Wereldoorlog I in Limburg

Heemkunde Groot-Heers: een mooi palmares in 10 jaar tijd

Voor een buitenstaander kan het raar klinken: 'Groot-Heers'. Waarom niet gewoon Heers? Zo groot is Heers toch ook niet?

Of toch: Heers telt twaalf dorpen en de grote ambitie van Heemkunde Groot-Heers is om ze alle twaalf in hun activiteiten te betrekken.

En daar slagen ze goed in!

Succesvolle start ...

Het eerste initiatief in november 2003, het volksgebruik van het Sint-Martensvuur opnieuw invoeren, was meteen een groot succes.

En dat elk jaar in een ander dorp, tot in 2008 het gebeuren te Heks uitregende en in 2009 een windhoos in Veulen de tenten aan flarden scheurde.

'Met de lustrumviering in het vooruitzicht, kunnen we in november het Sint-Martensvuur misschien opnieuw laten flakkeren, want enkele dorpen waren nog niet aan de beurt!'

mijmert voorzitter Michel Matheï.

Een gevarieerd jaarmenu!

Sinds 2004 biedt elk jaarprogramma een evenwichtige afwisseling van lezingen met deskundige sprekers, dorpswandelingen met natuur- of

HEEMDAG VLAANDEREN

Ter gelegenheid van dit tweede lustrum ontvangt Heemkunde Groot-Heers op zaterdag 21 september 2013 de jaarlijkse Heemdag van alle Vlaamse heemkundige kringen.

heemgids, cultuurhistorische stadswandelingen in Haspengouw en omgeving en bezoeken aan toptentoonstellingen.

Een heemlokaal om jaloers op te zijn

Pal tegenover het kasteelpark van Heks kan de heemkring beschikken over het voormalige gemeentehuis, annex woning voor het schoolhoofd. Hier heeft Lod Lavki als kind nog gewoond. Je vindt er een mooie tentoonstellingszaal en een ruime

vergaderzaal met een rijke handbibliotheek en met familiearchieven uit de twaalf dorpen.

Schatten op zolder: een (te) overrompend succes

Bij de eerste lustrumviering in oktober 2008 stelden enkele verzamelaars hun erfgoedcollectie tentoon: stroopdozen, doodsprentjes, schaalmodellen van Heerse straatkapellen, oude foto's. Het publiek mocht zelf ook zijn 'schatten op zolder' meebrengen om door een antiekkenner te laten keuren. Deze activiteit werd een ongeziene overrompeling en moest wegens te grote toeloop vroegtijdig worden afgesloten.

Wie schrijft die blijft!

Heemkunde Groot-Heers heeft geen eigen tijdschrift, maar schrijven doen ze toch: goed en veel! Zo staan er historische stukjes op twee(!) websites en schrijven ze ook voor de Almanak van

de Gezinsbond Heers, een kalender die al dertig jaar bestaat en druk gelezen wordt.

Onder de titel 'De herinnering blijft' gaf de heemkring in 2011 zijn eerste jaarboek uit met negentien artikels, sommige kort, andere met uitgebreid onderzoek, zoals 'Emigratie van Vechmaal naar de Verenigde Staten van Amerika (1875-1900)'.

In zee met Erfgoed Haspengouw

Onder impuls van Erfgoed Haspengouw organiseerde Heemkunde Groot-Heers in 2011 vier workshops in het kader van het project *WOI in Haspengouw*. Zo namen ze het familieleven van soldaten van de lichtingen 1913-1918 uit Groot-Heers onder de loep. Onder leiding van rijksarchivaris Rombout Nijssen onderzochten ze ook ander origineel bronnenmateriaal zoals de rekeningen van het gemeentebestuur en van het bureel voor weldadigheid. (Zie ook artikel in Heemkunde Limburg NR 2/2012). Momenteel werkt Jos Valley mee aan het project *van grote en kleine komaf*. Samen met projectmedewerkster Katrien Houbey fotografeerde hij grafstenen van kasteelbewoners uit Heers en legde hij contacten met ex-bewoners en -medewerkers van de talrijke kastelen in Heers.

Benieuwd naar de (voor)geschiedenis en de werking van deze dynamische heemkring?
Surf naar www.heemkundegrootheers.be

Tijdens de maand maart gonsde het van jeugdige drukte in de Vlaamse bibliotheken want de Jeugdboekenweek was weer in het land. Het motto dit jaar was: Een Zee van Tijd! Dat thema sluit goed aan bij de leuze van Erfgoeddag: Stop de Tijd!

Wij spraken met Roxane Bormans, bibliothecaris van de gemeentelijke bibliotheek CLIM van Gingelom. Zij is ook secretaris van Heemkunde Gingelom en dus goed geplaatst om de Jeugdboekenweek en de Erfgoeddag te koppelen. De bib bedacht drie activiteiten om schoolkinderen al spelend en schrijvend te laten kennismaken met begrippen als tijd en erfgoed.

Roxane, een drukke maand achter de rug?
Zeg dat wel! Wij hebben vijftientig klassen op bezoek gehad, meer dan vierhonderdvijftig kinderen.

Een zee van tijd Jeugdboekenweek en Erfgoed

Voor de jongste kinderen van het eerste en tweede leerjaar hebben we een boekenquiz rond het thema tijd samengesteld.

Aan de hand van prentenboeken, leesboeken en informatieve boeken hebben de kinderen klassikaal vragen beantwoord, bijvoorbeeld over de seizoenen en de maanden, over soorten klokken en uurwerken, over feest- en verjaardagen. Zij vonden "Mijn familie, een reis door de tijd" het leukste boek.

En welke activiteit was er voor de andere leerjaren?

Stichting Lezen, de organisator van de jeugdboekenweek, bedenkt elk jaar een bibspel.

Dit jaar stond het verhaal 'Lowie en het mysterieuze boek' centraal: een mysterieus boek en een amulet nemen Lowie mee naar vroegere tijden.

Wil Lowie terug naar 2013 reizen, dan moet hij een reeks tijdvakken doorlopen. Hij kan naar een volgend tijdvak gaan als hij raadsels oplost en opdrachten uitvoert. De leerlingen van het derde en vierde leerjaar hebben zich in dit bibspel helemaal kunnen uitleven.

Wat was in de Jeugdboekenweek de opdracht voor de leerlingen van het vijfde en zesde leerjaar?

'Hebben jouw spullen een verhaal? Aan welke spullen ben jij gehecht omdat zij een heleboel herinneringen oproepen? 'Dat was hun schrijfpdracht. Elk kind koos een lievelingsvoorwerp dat hij of zij voor altijd wil bewaren, bijvoorbeeld de oude koekjestrommel van oma, een schoentje uit de peutertijd, een knuffeldier of speelgoedje, een vakantiefoto of prentkaart.

De kinderen schreven hun eigen verhaal over de herinneringen die hun geliefkoosd object oproept.

Een quiz, een bibspel, een opstelwedstrijd: wat viel er te winnen?

We geven boekenprijzen en boekenbons aan alle deelnemende klassen of individuele deelnemers of winnaars. De prijsuitreiking van de schrijfwedstrijd vindt plaats op Erfgoeddag om 11.00 uur. Dan hangen we hier in de bibliotheek de beste opstelletjes uit zodat de kinderen en volwassenen kunnen kennismaken met de prille levensverhaaltjes achter de lievelingsvoorwerpen.

Tegelijk organiseert de **Heemkundige Kring Drie Swaenenland** in de bib een fototentoonstelling met oude ansichtkaarten en hedendaagse foto's van straten en pleinen in de elf dorpen van Gingelom. Onze heemkring voorziet ook een prijs voor de opstelwedstrijd.

INFO

www.heemkundegingelom.net
www.gingelom.be/Bibliotheek-CLIM.html
www.bili.be/gingelom

Het astronomisch Festraetsuurwerk

zeventig jaar geleden ... een wereldwonder

Midden in de oorlogstijd, op 1 november 1942, opent in de begijnhofkerk van Sint-Truiden een tentoonstelling met twee meesterwerken: het grootste én ook het kleinste uurwerk ter wereld! In de Vlaamse en Waalse pers kent naast de oorlogsberichtgeving het ‘Festraetsuurwerk’ meteen grote belangstelling.

Jarenlang is dit de grootste toeristische attractie in Limburg. Na 1945 wordt de bezoekersbrochure ook in het Engels uitgegeven. In 1948 telt men 67.000 bezoekers en dat aantal zal de volgende jaren nog stijgen tot 100.000. Rond die tijd verschijnen in de pers regelmatig berichten over een mogelijke verhuis van het Festraetsuurwerk naar Antwerpen, Gent en zelfs naar Amerika! Het zijn geen loze geruchten want veel briefwisseling hierover is bewaard. Ondertussen werkt Kamiel Festraets gestaag verder aan nieuwe uitvindingen zoals een mechanische loterijtrommel en aan *het schip*, dat in een wereldreis de tijdsverschillen en het spel van eb en vloed in de grootste havensteden illustreert. In de jaren 1950 ontwerpt Festraets in de begijnhofkerk nog twee nieuwe installaties: *de slinger van Foucault* en de *omwenteling van de aarde rond de maan*. De begijnhofkerk wordt te klein!

De nieuwe Festraetsstudio: een straatje zonder einde ...

Vanaf 1952 begint Kamiel Festraets een moeizame zoektocht naar een nieuwe locatie en naar financiële steun. De plannen voor de verhuis naar een nieuwbouw in Overhespen zijn vergevorderd wanneer het stadsbestuur er toch in slaagt om het Festraetsuurwerk in Sint-Truiden te houden.

Na vele onderhandelingen, vele conflicten en bouwperikelen wordt in mei 1967 op het begijnhof een nieuwe tentoonstellingshal met werkplaats plechtig ingewijd. De ‘Festraetsstudio’ krijgt een nieuw toeristisch elan. Maar achter de coulissen blijft het rommelen: onderhandelingen met het provinciebestuur over de overname van de studio lopen op niets uit. In 1973 beslist de stad het gebouw en de installaties op lijfrente te kopen. Zolang Kamiel Festraets leeft, zal hij een maandelijke toelage ontvangen. Slechts één jaar later, na een slepende ziekte, stopt de tijd voor Kamiel Festraets. Dan volgen vijftien jaar van juridische betwistingen tussen erfgenamen en stadsbestuur. De toeristische uitbating loopt gewoon verder tot anno 1994 ook in de Festraetsstudio de tijd stopt: het astronomisch uurwerk en het schip vallen stil. De prijsaanbiedingen voor een grote restauratie bedragen 100.000 euro. Ondertussen groeien de plannen voor een hedendaagse opstelling in een nieuw stadsmuseum of in een *bezoekerscentrum over de tijd*. Maar de budgetten blijven uit. Gelukkig kon Herman Surinx, een gepensioneerde leraar techniek, met de hulp van stadswerklieden de klok en het schip herstellen.

Dat blijkt een tijdelijke oplossing: sinds enige tijd valt het uurwerkspektakel met de folkloristische ambachtenstoet met de regelmaat van een klok stil. Ook het indrukwekkend schouwspel met het schip hapert regelmatig. En toch ... zonder enige publiciteit komen Vlaamse en ook Waalse toeristen nog steeds naar het Truiens begijnhof op zoek naar het Festraetsuurwerk.

Schoolreis of groepsbezoek?

Het archief van Toerisme Sint-Truiden bewaart talrijke idyllische foto's van toeristen die het Festraetsuurwerk in de begijnhofkerk of in de nieuwe studio bezoeken. Wat nu een rustig, kerkplein met bomen is, was jarenlang een parking vol autobussen! Naast Bokrijk was het Truiens begijnhof een toeristische topper. De oudst bewaarde aanvraag voor een klasbezoek dateert van 30 mei 1943: zuster Gommaire Laenens, schoolhoofd van de meisjesschool in Veulen, vraagt verminderd tarief voor een groep van 40 schoolkinderen. Op 18 juni 1949 verschijnt in Het Belang van Limburg een aandoenlijk verslagje van een schoolreis naar Brussel met autocar Van Gronsveld. Op de terugreis hebben zij ook het ‘wonderlijke’ Festraetsuurwerk bezocht.

GEZOCHT!

Haspengouwers met nostalgische reisherinneringen aan het Festraetsuurwerk.

Heb jij nog een foto, postkaart, schoolopstel of een ander souvenir van een bezoek aan het Festraetsuurwerk? Neem dan meteen contact op met het Begijnhof Buurtcomité of bezoek ons op Erfgoeddag.

Doe mee en laat de Festraetsstudio herleven in de tijd van toen!

't Vlasklosje

een hobbyclub met historische wortels en regionale uitstraling

Kantklossen is hip

In Nieuwerkerken is het geen modegril want het klosatelier bestaat ruim dertig jaar. Zestien vrouwen van alle leeftijden komen elke dinsdagavond samen in het fraaie gemeenschapscentrum De Brug om er kant te klossen. Enkele leden komen uit omliggende gemeenten zoals Alken, Sint-Lambrechts-Herk en Gingelom. In 't Vlasklosje worden geen cursussen gegeven, het is een vrij atelier waar iedereen van en aan elkaar leert en op eigen tempo werkt. Af en toe trekt 't Vlasklosje op daguitstap zoals naar Brugge waar je nog winkels met alle gerief voor het kantklossen vindt, of naar het Linnenmuseum in Kortrijk.

't Vlasklosje, maar wanneer ze naar de hogeschool overstappen, moeten ze hun hobby opgeven wegens tijdgebrek.'

Vingervlug handwerk

Kloskant wordt gemaakt met behulp van kantklosjes. Die worden altijd in paren gebruikt, die over het gehele werk bij elkaar blijven. Op deze klosjes worden draden gewikkeld.

Hoewel de groep 't Vlasklosje heet, gebruiken ze hier vele soorten draden: naast vlas of linnen, ook katoen, zijde, dmc ...

Een ervaren kantklosster kan werken met honderden klosjes, die zeer snel om elkaar heen geslagen worden. Na het maken van een aantal 'slagen' wordt een speld in het patroon gestoken, om het vlechtwerk op zijn plaats te houden. Om toeschouwers te lokken legt men in toeristische oorden onder de klossen een lederen lap zodat bij het vliegenvlug verleggen van de klossen een mooi ritmisch geluid weerklinkt. 'Dat is vaak voor de show, want het levert geen mooi kantwerk op!', klinkt het. Hier in Nieuwerkerken heerst een rustiger tempo en hoor je vooral het gezellige gebabbel van de handwerksters met op de achtergrond het gepruttel van koffie.

Het klosgerief

In België en Nederland zijn de klosjes meestal van beukenhout, ongeveer 10 cm lang en hebben ze een bolletje aan het einde voor het gewicht. Er zijn vele soorten klossen, onder andere voor beginners die eenvoudige stropkant maken. Bij de Vlaamse kantsoorten, zoals Turnhoutse of Beverse kant, is de klosdraad extra fijn en kan het aantal klosjes oplopen tot driehonderd of meer. Dan gebruikt men dunnere klossen en ook dunnere spelden. Voor het verfijnde bloemwerk met blaadjes, duchesse genaamd, zijn de klossen speciaal gedraaid. In het clublokaal van 't Vlasklosje zie je naast de ronde ook vierkante kussens, die uit meerdere losse kussens bestaan. Dat is handig voor het klossen van linten.

Tempus Fugit ...

'Kantklossen doe ik elke dag! Het lijkt vermoeiend en inspannend, maar eigenlijk loopt het vanzelf', getuigt Ria.

'Heel ontspannend. Als ik 's avonds een uurtje kan kantklossen, ben ik helemaal gekomen van de stress op mijn werk als verpleegster.'

'En als een kantwerk eindelijk af is, ben ik fier en tevreden. Ja, het heeft iets feestelijks! Het blijft natuurlijk een tijdrovende hobby. Regelmatig komen ook tienermeisjes bij

Bijen houden in vroegere tijden

Theo Broers vertelt uit eigen ervaring als fruitboer en imker, en ‘van horen zeggen’

De taken van de honingbij

Voor de ‘gewone’ mensen was het houden van bijen de goedkoopste manier om aan honing te komen. Hun gevlochten bijenkorven stonden achter hun lemen huisje, bij de groenten. Voor hen was een beetje honing, bijvoorbeeld in een beker warme melk, een kostbare energieleverancier en een huismiddeltje tegen allerlei kwalen. Rijkere mensen beschikten over een grote moestuin met groenten en bloemen, omgeven door fruitbomen. In de buurt daarvan plaatsten ze bijenkorven. Dat was in de eerste plaats met het oog op de bestuiving. De honing was voor hen als bijproduct een smakelijk smeersel op de boterham. Honing werd ook gebruikt als lokmiddel: de wespen, die maar al te graag gaatjes in de rijpe peren bijten, kon men op die manier vangen.

De honingpers en het gebruik van de honing

In het voorjaar en de zomer bloeiden achtereenvolgens de kerselaar, de appel- en de perenboom. Als de fruitbomen waren uitgebloeid, kon men de fruithoning oogsten. Hiervoor moest men in de zwaarste korven het bijenvolk met zwavel doden. Vervolgens sneed men de honingraten uit de korven.

Vóór de uitvinding van de honingslinter stopte men goedgevulde stukken van de raten in stoffen zakjes die tussen de handgemaakte honingpersen werden geplet.

De fruithoning drupte dan langzaam in de pot die er onder stond. Dit product was de ruwe of ongefiltreerde honing waarin ook stuifmeel en andere bestanddelen achterbleven.

De uitgeperste raten werden daarna in de buurt van de korven neergelegd, waaruit de bijen de laatste restjes honing puurden. Zo ging niets verloren!

Bij de echte bijenboeren was de ‘pastorale bijenteelt’ in trek.

Na het fruitseizoen trokken ze naar verder gelegen streken voor een nieuwe oogst. Vanaf half augustus verhuisden de imkers hun korven. Met kar en paard reden ze via Maastricht naar de bloeiende heide in Zutendaal. In de hobbelige karrensporen was dat enigszins riskant.

Zwermtelt

In de oude korfimerij deed men aan zwermtelt om het aantal bijenvolken op peil te houden of te vermeerderen. De moderne imker wil het zwermen juist voorkomen. Zo worden nu grote volken gecreëerd, die veel honing opleveren. Van nature wil elk honingbijenvolk jaarlijks zwermen. De meimaand is daartoe het meest geschikt. Dit was voor de imker telkens een spannende tijd waarin hij zijn bijen constant in het oog hield.

Vlak voor het zwermen klonk er een speciaal gezoem uit de korf, afkomstig van een jonge koningin. Dan begon het spektakel.

Op enkele minuten tijd verliet de oude koningin samen met een partij bijen de korf om hoog in de lucht te gaan cirkelen. Dan begon voor de imker het moeilijkste werk: hij moest de zwerm volgen tot die ergens neerstreek. Meestal vloog de koningin niet verder dan de tak van de dichtstbijzijnde boom en de bijen verzamelden in een tros rond haar. Nu bleven ze een paar uur hangen. De imker gebruikte een kleine schepkorf voorzien van een handvat om de zwerm op te scheppen. Een uitvliegende bijenzwerm behoorde normaal toe aan de eigenaar van de korf. Maar als hij het zwermen te laat had opgemerkt, kon het gebeuren dat een groep bijen met koningin verder van huis vloog, dat een andere imker ze opschepte en zo de nieuwe eigenaar werd.

In de winter stierven in de korven altijd een aantal bijen; dat gebeurt ook nu nog. Als ook het voorjaar te lang koud bleef, volstond de heidehoning die als voedsel in de korven bleef soms niet om de bijen te helpen overleven. Daartegen hadden sommige bijenboeren een bijzondere remedie.

Ze gebruikten zoete witte wijn uit Zuid-Frankrijk of Portugal waaruit ze de alcohol lieten verdampen zodat de overblijvende suikers extra voedsel voor de bijen vormden.

In het vroege voorjaar vliegen de bijen pas uit als de temperatuur zo’n tien à twaalf graden bedraagt. De maand februari kent vaak ook een paar warmere dagen. Zo’n dag gebruiken de bijen voor de *reinigingsvlucht*: Al vliegend laten ze alle afvalstoffen van de wintervoeding uit hun lijfje vallen. Huisvrouwen die op hun wasgoed of vensters vieze troep aantreffen, reageerden heftig. Daarom werden bijenkorven stilaan uit de buurt van huizen geweerd.

Onbekend is onbemind: bijen en imkers onder druk

Vandaag klinken alarmerende berichten omtrent de toegenomen bijensterfte, zowel van de honingbij en de wilde bij als van de hommelt. Bijen zijn nochtans noodzakelijk voor talloze plantensoorten en voor een groot deel van onze voedselproductie. Zelfs op Europees vlak worden nu maatregelen besproken en aangekondigd.

Van honing en suiker

Lang voor onze tijdrekening wist de mens al dat in holle bomen, bewoond door een bijenkolonie, een zoete lekkernij te vinden was. De honingraten werden gewoon losgesneden en opgepeuzeld. Honing en bijenwas werden eeuwenlang gebruikt in de voedselbereiding en bewaarstechnieken, ook bij het behandelen van wonden en het maken van waskaarsen.

Dichter bij onze tijd en in onze streken was honing de voornaamste zoetstof. Vanaf de 16de eeuw importeerden Hollandse kooplui siroop van suikerriet die tot suiker werd geraffineerd. Riet-suiker werd de nummer twee. De prijs hiervan was een obstakel voor de minder gegoeden: zelf gewonnen honing bleef hun eerste keuze.

In de 19de eeuw importeerde en propageerde Napoleon de goedkope suikerbiet uit Frankrijk. De prijs van bietsuiker was echter gerelateerd aan die van de rietsuiker. Dit betekende dat één van beide altijd vrij duur bleef. Niettemin werden deze suikers en later ook de ingevoerde honing concurrenten voor de inlandse honing.

Het eeuwenoude imkerambacht kwam stilaan onder druk te staan en evolueerde van een beroep tot een hobby.

Op Erfgoeddag kan je bij deze klosclub zowel kussens met een traditionele vulling zoals zeegras, geel stro en eikenhouten schaafsels, bewonderen, als kussens met moderne vulling zoals harde isolatieplaat.

Van armzalig beroep tot gelukzalige hobby

Vroeger was kantklossen een beroep en een broodnodige bijverdienste voor arme vrouwen. De werkomstandigheden van deze kantklossers waren bedroevend. Zij werkten meestal in vochtige kelders omdat fijne, linnen draden erg snel breken als zij te droog worden. Beroepskantklossers bestaan niet meer, tenzij misschien in Kroatië en Cyprus. Eeuwenlang moesten kantklossers zich behelpen zonder kunstlicht. Ze plaatsten dan een glazen bol gevuld met water naast een kaars, zodat het kaarslicht zich concentreerde in één straal die het kloskussen goed belichtte.

WERELDERFGOED?

De techniek van het maken van kant staat op de Lijst van Meesterwerken van het Orale en Immateriële Erfgoed van de Mensheid van UNESCO, dit gaat om kant uit Kroatië en Lefkara in Cyprus. Nochtans is de kant-techniek in de 15de eeuw in Vlaanderen of in Italië ontstaan.

Het Evermarusspel van Rutten

Rutten is een deelgemeente van Tongeren en telt ongeveer 800 inwoners. Eén keer per jaar raakt het er ‘overbevolkt’, want dan bezoeken duizenden mensen er de Evermarusfeesten. Elk jaar op 1 mei staan de inwoners van Rutten paraat om het Sint-Evermarusspel op te voeren, een belangrijk onderdeel van het Tongers immaterieel erfgoed.

Het Evermarusspel

De oudste tekst van het Evermarusspel dateert van 1827. In dat jaar wordt het spel voor de eerste keer in zijn huidige vorm opgevoerd.

Tot op de dag van vandaag voeren geboren en getogen Ruttenaren (want dat is een voorwaarde) het Evermarusspel met veel bravoure en overgave op. Het spel wordt in openlucht opgevoerd rond de plaats waar Evermarus vermoord zou zijn. Tijdens dit spel wordt de moord op Evermarus en zijn gezellen uitgebeeld. Vrijwel het hele dorp werkt hieraan mee en deze feestelijkheden kunnen jaarlijks op duizenden toeschouwers rekenen.

Wie was Sint-Evermarus?

Evermarus was een pelgrim uit Friesland die rond 700 op de terugweg van Santiago de Compostella in de bossen van Rutten vermoord werd door Hacco, een rover uit Herstappe.

Enkele dagen na de moord wordt zijn lichaam ongeschonden teruggevonden.

Omwille van deze wonderlijke omstandigheden en de mirakels in de eeuwen na zijn begrafenis, wordt hij in het jaar 968 heilig verklaard.

De verering van Sint-Evermarus

De verering van Sint-Evermarus begint dus waarschijnlijk al vanaf het einde van de 10de eeuw. Omstreeks 968 liet pastoor Ruzelius immers een eerste houten kapel bouwen, gewijd aan de Heilige Evemarus.

Zijn verering in latere perioden is weinig gedocumenteerd en onderzocht. In de loop van de 17de eeuw blaast pastoor Willem Portugaels de verering van de heilige Evermarus nieuw leven in. Hij wordt daarom ook beschouwd als de grote bezieler van de huidige Evermaruscultus. Tijdens zijn pastoraat vindt een processie plaats. Welke activiteiten er verder nog waren, is niet geweten, maar het moet met zekerheid iets spectaculair geweest

zijn. Uit een document blijkt namelijk dat er in 1628 meer dan 3000 mensen aanwezig waren tijdens de feestelijkheden in Rutten!

De relieken van Sint-Evermarus worden in de Sint-Martinuskerk in Rutten bewaard. Zijn schedel bevindt zich echter in Burtscheid, nabij het Duitse Aken. De Sint-Evermaruskapel van Rutten dateert uit 1784 en is gebouwd op dezelfde plaats waar ooit de houten kapel van pastoor Ruzelius stond.

1 mei 2013 Sint-Evermarus in Rutten

9.00 uur Eucharistieviering

10.30 uur Processie

13.45 uur Evermarusspel in de kapelweide

Meer info op www.tongeren.be

Het Evermaruscomité werkt ondertussen aan een dossier voor de erkenning van het Evermarusspel als Vlaams Immaterieel Cultureel Erfgoed.

Aan Albert Nijs, lid van het Evermaruscomité, vragen we waarom dit spel zoveel betekent voor de inwoners van Rutten.

Ik heb die vraag zelf gesteld aan een aantal geboren Ruttenaren, waaronder mijn vrouw en twee dochters die allen ooit deelnamen aan het martelarenspeel als engelbewaarder van de pelgrims.

Eén iemand vertelde ‘We hebben dat van vroeger zo meegekregen’, anderen zeiden ‘dat is gewoon traditie’.

Opvallend hierin is dat zowel jong als oud precies hetzelfde antwoord geeft. Voeg daarbij nog de Haspengouwse koppigheid van de boerenbuiten en de absolute wil om het gebeuren in zijn oorspronkelijke vorm te behouden en we kunnen enigszins verklaren waarom dit alles al zoveel jaren en eeuwen standhoudt.

Tussen 21 april (het begin van de noveen) en 8 mei (het einde van het octaaf na het feest op 1 mei) is Rutten Sint Evermarus en omgekeerd. Dit martelarenspeel wordt niet opgevoerd maar ‘geleefd’ en doorleefd. Eens in de ring zijn zowel de pelgrims als de ‘Haccouren’ de spelers van zoveel eeuwen geleden. Sint-Evermarus en Hacco staan levensecht tegenover elkaar. Velen zullen zeggen:

‘Dat is toch elk jaar hetzelfde! Waarom zou je elk jaar opnieuw gaan kijken?’

Wel, het is nooit hetzelfde, er verandert altijd wel iets: ofwel komt er een nieuwe speler in de ring en verschuiven aldus de rollen, ofwel wordt het toch weer net iets anders gebracht. Als ‘inwijkeling’ in Rutten (want zo worden steevast mensen genoemd die niet in Rutten geboren zijn) boeit mij dit na veertig jaar steeds meer, een mogelijke reden waarom ik mij zo thuis voel in het Evermaruscomité.

Heel het jaar rond is de devotie rond de heilige erg groot. Op maandagmorgen zit er meer volk in de mis in de Evermaruskapel dan op een doorsnee weekendviering in de Sint-Martinuskerk.

En ook de noveenkaarsen worden duchtig aangestoken ter ere van de Heilige Evermarus!

wek ons verleden

ERFGOED
HASPENGOUW

Erfgoedcel Haspengouw
Abdij
Diesterstraat 1
3800 Sint-Truiden

011-70 18 30
info@erfgoedhaspengouw.be

erfgoedhaspengouw.be

Erfgoedkrant Haspengouw is een uitgave van projectvereniging Erfgoed Haspengouw, een intergemeentelijk samenwerkingsverband tussen Bilzen, Borgloon, Gingelom, Heers, Hoeselt, Nieuwerkerken, Riemst, Sint-Truiden, Tongeren en Voeren voor het cultureel erfgoed in Haspengouw.

De krant wordt gedrukt op 80.000 exemplaren en in deze gemeenten huis-aan-huis verspreid.

Teksten: Jannie Nijssen, Rita Plateau, Guy Plevuets, Stefanie Sfingopoulos - **Eindredeactie:** Lieve Opsteyn, Véronique Piret, Guy Plevuets - **Foto's:** Centrum Agrarische Geschiedenis, Stefan Dewickere, FARO | Philippe Debroe, Erwin Pasmans, Guy Plevuets, stad Sint-Truiden, stadsarchief Tongeren (collectie Denis) en Toerisme Sint-Truiden - **Layout:** Smets & Ruppel - **Druk:** Drukkerij Moderna

V.O. ROGER CLERINX, VOORZITTER ERFGOED HASPENGOUW
CONTACTADRES: DIESTERSTRAAT 1, 3800 SINT-TRUIDEN - MAATSCHAPPELIJKE ZETEL: MAASTRICHTERSTRAAT 10, 3700 TONGEREN

Met steun van de
Vlaamse overheid